

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

TÜSKÉS ANNA

Albert Zsuzsával

Albert Zsuzsa (1932) József Attila-díjas költő, rádiós szerkesztő-műsorvezető. 1950 és 1954 között az ELTE BTK magyar szakos hallgatója volt, 1954-től negyven évig a Magyar Rádió irodalmi osztályának szerkesztője.

Hogyan indult rádiós pályája?

Az ELTE Bölcsészkarán magyar egyszakosként 1954-ben végeztem. Arról volt szó, hogy ott maradok, és régi magyar irodalommal foglalkozom. Aztán az utolsó percben úgy döntöttem, hogy tanítani akarok. Csakhogy akkor már Csurgón volt csak két tanári állás, a vőlegényem pedig oda nem akart menni. Nem maradt más választásom, mint a Rádió.

Blokkoló óra a kapuban, reggel fél kilenctől délután ötig munkaidő, éjszakai felvétel, esti felvétel, mindig haptákban, de mikor a szabálynak megfelelően „csúszttam” és munkaidőben strandra mentem, felháborodott a jó primitív csoportvezető. Később kötetlen lett a munkaidő.

Filosz voltam, nem újságíró, nem hivatalnok. Zavart a rádió légköre, színház és sajtó együtt, de meg kellett szoknom, mert meg kellett élni. Aztán kiderült lassanként, hogy van a dologban jó is, és egyre több, ahogy kezdtem kiismerni magam. 1954 és 56 között „olvadás” volt, osztályvezetőm Képes Géza rövidesen megcsinálta a Magvető Könyvkiadót, ahol sorra kiadta az addig fiókban tartott kéziratokat, helyettese Tamási Lajos, a *Piros a vér a pesti utcán* című ötvenhatos vers későbbi írója.

Egyik kitűnő főnököm, Dalos László, működésem elején kezembe adott egy kéziratot Zrínyiről. Elfogadom-e? Unalmas volt, én régi magyarosként értettem hozzá, fiatal voltam, és bátor. Megbízta Albert Gábort, akiről tudtam, úgy fogja velem együtt megcsinálni, ahogy kell. Csoda lett. Készült 1954 októberében, Kodály véletlenül hallgatta, s megírta a *Zrínyi szózatát*. A Rádió együttese mutatták be 1955-ben.

1956 után az én pályám hol felívelt, hol lezuhant, ahogy változó főnökeim hagyták. Mikor elnyomtak, maradt a nyelvészet vagy az irodalomtörténet, ez ugyan alkalmas volt rejtett mondanivaló közvetítésére is. Mi a stúdióban értettük, hittük, hogy a hallgatók is.

Kettős életet éltünk. Közvetítettük a meggyőződésünk szerint jó irodalmat, úgy, hogy a hallgatók befogadják, ez a rádió művészete. És állandó volt a politikai huzavona, ami megkeserítette az embert, az állandó létbizonytalanság. De volt háttér, elsősorban a családom, és kezdettől a hozzám tartozó, hozzám hasonló írók. Sokszor kellett újrakezdenem. Egy darabig én voltam a vers-szerkesztő, aztán „politikailag megbízhatóbbnak” adták — ezt az illető becsületesen elmondta nekem. Akkor elkezdtem a beszélgetős kis műsorokat, egy

versről, egy könyvről, írtam kritikákat is, rádióba, újságba, és olyan külső munkatársakat választottam, akikkel jól tudtam dolgozni. Sokat és jól. Ezek az évtizedek nagy irodalmat teremtettek, sok nagy író, mint a *Nyugat* idején, és sok irányzatot. A Rádió helyet adott a nagy kórus minden szólamának. Előbb-utóbb. De ezért meg kellett harcolni.

A pártirodalom hamar elvirágzott, nekem abban nem volt kevesen, nem voltam párttag, foglalkozhattam azokkal, előbb keveset, aztán egyre többet, akik elnyomottak voltak. Népi gyökerű, városi ember vagyok, gyerekkorom kedves írója volt Tamási Áron, de a fél világot körbefutottam diákkoromban, hogy szerezzek egy Kosztolányi-kötetet, mikor az akkori rádióban Kosztolányi verseit mondták. Most rádiós szerkesztőként személyesen megismerem Tamási Áront, elmehettem Weöres Sándorhoz, az egész vezető humán értelmiség munkatársam lehetett. Elvették tőlem a *Fiatalk Stúdiója* című sorozatot, akkor az idős írók közül válogattam, rám várt a *Nyugat* harmadik nemzedéke, Csorba Győző, Takáts Gyula, Jékely Zoltán, Vas István, meg az Újholdasok, mindazok, akiknek 1948 után 10 évig hallgatniuk kellett. De táboromba tartozott Fodor András, Marsall László, Ágh István, Tóth Endre, Tandori Dezső, Tóth Bálint és Pilinszky János. A népi írókat lefoglalták a párttagok. Nagy László, Csoóri Sándor, Juhász Ferenc, Kormos István néha nálam is szerepelt, de nekik nem volt rám szükségük.

Az én műfajom a beszélgetés lett, egy-egy íróval, stúdióban, vagy otthon, elmentem vidékre is. Vonattal, reggel mentem, este jöttem, aztán vágtam, szövegeket válogattam, szerkesztettem. Kitaláltam műsортípusokat, mint a *Lírai önéletrajz*, *Hangalbum*, *Találkozásaim*, *Vonzódások*, novellákat újraformálva csináltunk rádiónovellát, ami se dráma, se novella. Vagy mind a kettő.

Mindezt úgy lehetett kibírni, hogy mellettem állt néhány kitűnő ember, mint Keresztury Dezső, Csorba Győző, Vargha Kálmán, neki köszönhettem a *Miért szép?* című műsoraim kiadását, és az újholdasok bizalmát, hogy munkatársam lett Lator László, Rába György, Nemes Nagy Ágnes. De ez a dolog hólabdaszerűen is működött, egyik hozta a másikat, hozzám tartozott Tatay Sándor és Lengyel Balázs, Jánosy István, Domokos Mátyás, és folytathatnám.

Mindezek fölött lebegtek az „atyák”, elsősorban Illyés Gyula, akit mindenki nagyon tisztelt és szeretett. A Nemzeti Galéria Szervátiusz-kiállításán találkoztam Erdélyi Zsuzsannával, Illyés halála utáni napon: „Nincs már fejedelem” — mondtuk, s csakugyan úgy éreztük, magára maradt védtelenül a nemzet.

*Mikor találkozott először Illyés Gyulával?*¹

¹Vö. Albert Zsuzsa:
Balaton fénye az arcán.
Találkozásaim Illyés

Ezek az első találkozások elsüllyednek a múltban, a folyamatos jelenben léteznek. De emlékszem három nevezetes jó alkalomra. Lehet, hogy az egyik az első, talán Tóbiás Áron vitt magával egy időben Németh Lászlóhoz és Illyés Gyulához. Ő akkor már nem dolgozott a rádióban, a Magvető Könyvkiadónak gyűjtötte az íróasztalfiókban maradt kéziratokat. 1958 körül lehetett. Tihanyban, kora nyáron,

Gyulával. Új Horizont,
2002/6.

mikor a nagy kertben, a cseresznyefa alatt vártuk Illyést, a mitikus malomkő asztal mellett. A ház dombon van, a kapu meg a kert lent. Jött jókedvűen, lefelé, sugárzó derűvel, a maga meleg nagy emberiségével, egész lényéből fesztelen szabadság, emberség áradt. Kínált cseresznyével, ők intézték a dolgukat, beszélgettünk, ettük a cseresznyét, otthonosan, ahogy Keresztury Buda környéki nyaralójában a malomkő asztalnál az őszibarackot, Takáts Gyulánál Becehegyen ittuk a bort. Ezek a dunántúli atyafiságos együttlétek nagyon jólestek egy magamfajta fiatal irodalmárnak, aki őket nagyon tisztelte, szerette, sokra tartotta. Aztán egy szép ifjú hölgy is odasétált, Illyés bemutatott, mint a Magyar Rádió szerkesztőjét, franciául, kedvesen, mint „collaboratrice de la Radio hongroise”. A hölgy gyanakodva fogadott, én legalábbis úgy éreztem: egy kollaboráns a Kádár rádiójából.

Más alkalommal a Józsefhegyi útra mentem hozzá, valamilyen interjúért, amit Béládi Miklós csinált, én csak tartottam a mikrofont — megtisztelő feladat egy dezertált irodalomtörténésznek. Ez a hetvenes évek elején lehetett, mert magammal vittem a kislányomat, Orsit, akit nem tudtam hova tenni. Kicsit korábban értünk oda, töltöttük az időt egy virágos réten. Orsi virágot szedett, aztán azt odaadta Flórának, aki jóltartotta őt ropival, míg ők beszélgettek. A munka végén nagy kedvvel mesélte Illyés, hogy télen itt nagy élet folyik mögöttük a dombon, két szánkópálya van, a Kishalál meg a Nagyhalál. Kikísért a kapuig, atyafiságos puszikat kaptam tőle, „Üdvözlöm a családot” búcsúzott.

Egyik nyáron, Balatonfüreden, néhány napos drámafelolvasó fesztivál volt, újonnan született művekből, szabadtéri színpadon, egyik rosszabb volt, mint a másik, irodalomtörténészek, rádió, kritikusok voltak jelen, de türelmesen hallgattuk, eredménye semmi. A végén délután néhányan felkerekedtünk, átmentünk Tihanyba Illyéshez, kocsikkal. Ott volt Kósa Ferenc, Csoóri, mások. Elég sokan ültünk körben a teraszon, alkonyodott, vasháló kosarakban tobozokat égettek. Én háttal a Balatonnak néztem a tüzet, Illyés tengerész sapkájában állt, szemben, s odaszólt nekem: ne nézze ezeket a ronda kritikusokat, nézze inkább a Balatont. Később megjött Aczél is, hazafelé az autók elosztásakor igyekeztem, nehogy egy kocsiba kerüljek vele, ne ismerkedjük össze, észre se vegyen.

Több rádióműsort készített Illyéssel?

²Illyés Gyula:
Írószobám. Simon Istvánnal beszélget.
Dokumentálva: 1973.
május 18. Műsoron:
1974. január 1. In Simon István: *Írószobák.*

Nem sokat, neki nem volt szüksége rám. 1965-ben a *Forgószínpad* című műsorban szerepelt, azt Domokos Mátyás készítette, én csak szerkesztettem. Hasonlóképpen az *Írószobám* című sorozatban Simon István beszélgetett velem,² én vágtam, ezzel sok bajunk volt, mert a népesség csökkenéséről meg a határon kívül rekedt magyarságról is beszélt, ezt ki akarták vágatni velünk. Benne hagytuk, ezért nem lehetett leadni, csak egy év múlva, amikor már a sajtóban ugyanaz megjelent. Akkor már mindegy, kivágtuk, de a kötetben Simon visszatette. A *Lírai önarckép* meg a *Költők albuma* című sorozatokban szerepelt, ahol mindenki beszélt magáról a versek előtt. Amikor műsorokat készítet-

(Beszélgetésgyűjtemény.)

Gondolat, Budapest,

1976, 161–184.

³Charles Dickens:

Karácsonyi ének.

(*Karácsonyi kísértet-história.*) (Ford. Benedek

Marcell. III. Kass János.)

Magyar Helikon,

[Budapest], 1976, 97.

Takács Mária:

Illyés Gyula könyvtára.

Wosinsky Mór Megyei

Múzeum, Szekszárd,

2 kötet, 1999, 2002.

IGYGY 3421.

tem vele, mindig Flóra vette föl a telefont, vele beszéltem meg, mikor ér rá, mikor mehetek oda. Egy szép nagy karácsonyi műsoromat jeles írók válogatásából állítottam össze, és ők ajánlották a hallgatóknak. Ez volt az ő karácsonyi ajándékuk. Meg az enyém. Flóra megígérte, hogy ráveszi Illyést. Elég nehezen állt rá, de mikor erről telefonon beszéltem vele, kijelentette, hogy beszél Dickens *Karácsonyi énekéről*, ha kap egy kötetet, mert neki nincs meg. Mondtam, akkor viszek egyet. A Rádió könyvtárában azonban csak régi, elhasznált Olcsó Könyvtár kiadású példányt találtam, sárgult papíron szürke betűkkel, hát ezt nem lehet odaadni, ezzel nem lesz kedve dolgozni. Volt a fiamnak egy nagyon szép, illusztrált, új kiadású *Karácsonyi éneke*, de ha azt odaadom, lekávézza, összefirkálja, keresztet vethetek rá. Mit szól a fiam?! Aztán a Margit hídnál egy jó könyvesboltban megtaláltam ugyanazt a szép kiadást, elvittem a Józsefhegyi útra, bedobtam a postaládába. Megcsináltam a felvételt vele, és megállapodtunk, hogy dramatizálunk valamit a könyvből, aztán azt mondta: — De én ezt magának nem adom vissza! Tele van a jegyzeteimmel! — Az én próféta lelkem! — gondoltam magamban, s örömmel mondtam: Magának ajándékozom karácsonyra! — Flóra, mint mindig, ott ült, hallgatta, Illyés pedig felkiáltott: Nézd, Flóra, milyen szép könyvet kaptam! És valóban nagyon örült neki. Én is örültem, hogy megvan a műsorom, és Illyésnek adhattam egy szép könyvet.³

Illyéstől van levele?

Egyetlen levelét őrzöm, 1962. augusztus 6-i dátummal. „Kedves Zsuzsa! Levelét megkaptam. Figyelmét, kedvességét köszönöm. Leírnék néhány verscímet az új versekből. Megkérem, ezekből válogassa ki, amelyeket legmegfelelőbbnek ítél: *Örök berek, Üvegvilág, Fénykép, Vasalás, Munka a munkával*. Szívességét köszönve, sok üdvözléssel: Illyés Gyula”.

Beszélt az előbb az „atyákról”, akikre támaszkodni lehetett.

⁴Albert Zsuzsa:

Elemzések a Rákóczi-

szabadságharc

politikai költészetéről.

Irodalomtörténeti

Közlemények,

1956/3. 270–288.

Illyéssel egykorú, s nekem egész pályámon szerető, figyelmes mentorom volt Keresztury Dezső. Az Eötvös Collegium volt igazgatója, volt Kisgazda Párti miniszter, 1953-ban már az OSZK Színháztörténeti Osztályát vezette. Ő rendezte akkor a Könyvtárban a Rákóczi kiállítás, ahová engem az Egyetem delegált, mert a kuruc költészetéről írtam a szakdolgozatomat.⁴ A rendezők között ott volt Nemeskürty István, Illés Árpád a festő, Németh Lajos művészettörténész, Vargha Balázs, Windisch Éva a kéziratárból. Keresztury azzal kezdte az ismerkedést, hogy megkérdezte, mi legyen a megszólítás: kartársak, elvtársak vagy gyerekek? Mindenki a gyerekekre szavazott. Akikkel pedig ott találkoztam, többségükben a munkatársaim lettek.

Keresztury atyás volt általában, talán azért is, mert neki nem volt gyereke. Pótfiai meg pótlányai voltak, én is az voltam, a lányom meg pótunokája. Mikor a forradalom után nagyon nehéz helyzetben voltam a Rádióban, volt főnökömmel, „Képes úrral” (ahogy egymást az Eötvös Collegiumban nevezték) olyan irodalomtörténeti sorozatot csinált, amivel átvészélhettem a legkeményebb hónapokat. Szívesen

írt nekem később is, bevezetéseket, összeállításokat, s küldte a verseit. Nekem nagyon fontos volt ez a kapcsolat, neki pedig a Rádió kárpótlás lehetett elvesztett katedrájáért. A diákok rajongását, a nyilvános szereplés sikerét helyettesítette. De egész munkámat figyelemmel kísérte, meg a férjem munkásságát is. Ahogy állást adott a börtönből szabadult Tóth Bálintnak, és miniszter is azért lett, hogy megmentse Szabó Lőrincet. S ha valami bajom, keserűségem volt, mindig fölhívhattam. Például a Marczibányi téri Kodály Iskolába járó kislányomat a nagyszerű Katanics Mária soká nem hívta a kórusába, mert Orsi nem jelentkezett elég odaadón, aztán egyáltalán nem, otthon meg zokogott. Aztán Dezső bátyám elintézte Katanics pótlányával, hogy vegye fel Orsit, a pótunokáját.

Míg élt Marika, az első felesége, a Semmelweis utcai szép, régi bútorokkal berendezett lakásukba jártam hozzájuk. Aztán a kamaraerdei régi kis házban lakott inkább, gondozta a szőlejét, az őszi barack fáit, onnan kaptam tőle peóniatöveket. Ott törte a diót, mikor az egyik keze megbénult, úgy, hogy a másikkal rácsapott. Erős, érzékeny keze volt. Híresen sportos filosz volt, nevezetesen az a fénykép róla, ahol cserepezi az Eötvös Collegium tetejét.

Kikkel dolgozott együtt?

Évtizedek során nagyon sok munkatársam lehetett, tanárain az egyetemről, Vargyas Lajos, Pais Dezső, Klaniczay Tibor, Tolnai Gábor, aztán egyetemi ismeretségek, 1958 után sorra mindenki, Veres Pétertől Weöres Sándorig, csak a *Legendákban* 84 író szerepel, és 250-en beszélnek róluk idáig.⁵ S akkor még nem beszéltünk a néprajzi műsorról, amelyeket elsősorban Morvay Judittal készítettem. Ennek előzménye gyerekkoromból Ádám Jenő népdalfelőrái a rádióban. Az *Irodalmi legendákat* évtizedek apró munkája készítette elő, aztán Vargha Kálmán, az újhordasok kritikusa, aki nagy anekdotázó volt, összehozott elhallgattatott barátaival, akik az elnyomás esztendeit humorral enyhítették. Ez volt a csapat magja, amihez mindenki csatlakozott, akinek mondanivalója volt. Anekdotákat meséltünk írókról, akiket szerettünk, ismertünk, meghaltak, és mi feltámasztottuk őket a szavak erejével. Illyés Gyuláról is, Keresztury Dezsőről, Tersánszkyról, Weöres Sándorról, Csorbáról, Nemes Nagy Ágnesről, Tamási Áronról, Németh Lászlóról, Jékely Zoltánról, nem folytatom. Irodalmi néprajz lett ez a rendszerváltozás utáni húsz esztendőben, főszereplője volt Domokos Mátyás, Lator László, Fodor András, szereplője mindenki, aki szívesen beszélt barátairól. Legendákat meséltünk, művekről beszélünk, s a korról, amikor mindez megtörtént. Megcsináltuk a 20. század hiteles irodalomtörténetét. Jókedvűen és szeretettel, s aki meghallgatta, nemcsak tudását gyarapította, hanem jól is érezte magát közöttünk. Stúdióban beszélgettünk, négyen-ötten, de ha szükség volt rá, több beszélgetésből vágtam össze, soknapi munkával, ami a legérdekesebb, a legfontosabb volt. Mindenki komolyan felkészült erre, szerette, fontosnak tartotta, és amikor leírtuk, a beszélt nyelv pongyolaságait egy igényes költő szigorával javította.

⁵Beszélgetés Illyés

Gyuláról: Albert Zsuzsa:

Legenda Illyés Gyuláról.

Kortárs, 1996/7. 4–17.

In Albert Zsuzsa:

Irodalmi legendák,

legendás irodalom.

Pro Pannonia Könyv-

kiadó, Pécs, 1999, 73–94.

Közben igyekeztem beszélni azokkal, akik még közöttünk voltak. Ez kétszereplős dráma lett, mentettem, ami még menthető. Csapatmunka volt ez, ahogy minden rádióműsor. Akkor is, ha egyszerűen felolvassnak, elmondanak valamit, de különösen, ha felhasználjuk a magnetofon lehetőségeit, behozzuk az életet a stúdióba, beszélgetünk. A szerkesztő témát választ, embert választ, felkészül belőle, mint egy egyetemi kollokviumra, és ha már a vágással is elkészült, s minden a helyén van, szövegeket is válogatott hozzá, befejezi a stúdió munka, a rendező, a színész, a zenei szerkesztő, a technikus. Jöhetnek aztán a rádióhullámok meg egész egyetemes világmindenség. De ami papíron, fehérén-feketén megvan, az megmarad. És az olvasó jól érzi magát száz év múlva is közöttünk.

Mivel foglalkozik most?

A *Legendás irodalom* adásaiból készült könyvek 10. kötete a közelmúltban jelent meg, de van néhány kazettám, amit nem írtam le, azokat még megnézegetem. Írom az emlékeimet, a rádió szerintem legnagyobb korszakáról, kollégáimról, író munkatársaimról, rendezem levezésemet. Végül, de nem utolsósorban igyekszem segíteni, hogy unokáim és dédunokáim boldog felnőttek legyenek.

A VIGILIA KIADÓ ÚJDONSÁGA

Roger testvér

**Isten csak
szeretni tud**

ROGER TESTVÉR

Isten csak szeretni tud

Roger testvérnek (1915–2005), a Taizéi Közösség alapítójának gondolkodása a közös imádságból és a testvéreivel töltött mindennapi életből táplálkozott. Meglátásaira nagy hatást gyakorolt folyamatos kapcsolata azzal a több tízezer fiatallal, akik a világ számos földrészéről egy hétre Taizébe zárandokolnak, mert életük nagy kérdéseire keresik a választ. A 2001-ben megjelent kötet gondolkodásának legfontosabb témáit, valamint az életét meghatározó események és találkozások – néhol nagyon személyes – leírását gyűjti egybe. A kötetből megtudjuk, hogy miért egy és ugyanaz a forrása a lelki életnek és az emberi szolidaritásnak: Isten, aki csak szeretni tud.

Ára: 2.400 Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigília Kiadóhivatalban és a honlapunkon:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443; Fax: 36-1-486-4444;

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu